

הצצה ללימוד אלה

חרות אחרות ואחריות על חזקים וחלשים במגילת רות

סיפור מגילת רות מוביל את גיבורי המגילה - נעמי, רות ובוועז לנקודות מפתח בחייהם. הם עומדים בפני דילמות שונות ונדרשים לקבל החלטות מכריעות:

?

- ❖ האם יש להם את החירות לקום ולעשות מעשה של חסד?
- ❖ האם יש להם אפשרות ליטול על עצמן אחריות?
- ❖ מה המחיר של כל החלטה?
- ❖ האם ניתן לקחת על עצמן אחריות בכל מצב?
- ❖ האם גם לחלש, לזר או לאחר בחברה יש בכלל חירות אחריותית שכזו?

ננסה להציע לימוד וקריאה של המגילה, תוך תשומת לב לתודעה מתוכה פועלות דמויותיה. ננסה לברר כיצד דמות ממעמד חברתי חלש מפלסת דרך מתוך חוסן אישי? איזה יחס מגלה דמות חזקה ומבוססת לסובבים אותה? ואילו ערכים מנחים את ההחלטות וההכרעות של הדמויות? ננסה לקבל השראה מהמעשים של גיבורי המגילה שמובילים לתוצאות חברתיות מוסריות ומפתיעות. בלימוד ניתן להתמקד בשאלה אחת או יותר שמעניינת אתכם, ודרכה לדון.

רות ונעמי במואב

משפחת אלימלך מגיעה למואב, בניה מתחתנים עם בנות המקום ולאחר מכן הם ואלימלך האב מתים ונעמי נשארת לבד בארץ זרה.

1. "וישאו להם נשים מאביות... שם האחת ערפה, שהפכה ערף לחמותה. ושם השנית רות, שראתה בדברי חמותה... רות וערפה בנותיו של עגלון היו" (רות רבא, ב, ט)

?

- ❖ מה ייתכן וראתה רות בדברי חמותה, לפי המדרש?
- ❖ מהי הסיבה האפשרית שבשמה רות, בתו של מלך מואב, הולכת אחרי נעמי?
- ❖ האם בקריאה זו ניתן למצוא כאן מעשה הנובע מאחריות? מרגישות? מנאמנות? על פי מה ניתן להחליט?

2. "באשר תמותי ושם אקבר כה יעשה יקוה לי וכה יסיף כי המות יפריד ביני ובינך". (רות, א, יז)
 "כה יעשה ה' לי וכה יסיף" אמרה לה, בתי, כל מה שאני יכולה לסגל מצוות וצדקות, סגלי בעולם הזה... העולם הזה-מי שהוא קטן יכול להעשות גדול, ומי שהוא גדול יכול להעשות קטן, (רות רבא, ב, ג)

בדיאלוג בין רות לנעמי, נעמי מנסה להניא את רות מלחזור איתה לבית לחם.

?

- ❖ מה לומד המדרש מהמילים של רות : "וכה יסיף"?
- ❖ מה מביא את המדרש לשים בפי נעמי את ההצעה הזאת לרות?
- ❖ האם יש ערך מרכזי שהמדרש מנסה להוביל?

ניכור והיכרות בבית לחם:

3. "וּתְלַכְנָה שְׁתֵּיהֶם, עַד-בּוֹאֲנָה בֵּית לָחֶם; וְיִהְיֶה, כְּבּוֹאֲנָה בֵּית לָחֶם, וַתֵּהֱמֶם כָּל-הָעִיר עָלֶיהָ, וַתֹּאמְרָה הַזֹּאת נְעָמִי" (רות, א, יט)

4. "וַתִּפְּל, עַל-פָּנֶיהָ, וַתִּשְׁתַּחֲו, אֶרְצָה; וַתֹּאמֶר אֵלָיו, מְדוּעַ מֵצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַפְרִינִי וְאֲנֹכִי, נִכְרִיָּה?" (רות, ב, י)

- ❖ במה שונה המפגש של אנשי בית לחם עם נעמי ורות מהמפגש של רות עם בועז?
- ❖ מדוע רות מופתעת מהיחס של בועז אליה?
- ❖ האם בקהילתנו היחס לזר ולחלש דומה ליחסו של בועז או של אנשי בית לחם?
- ❖ מהם גורמי ההשפעה על יחס זה?

5. "וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוּתָה אֵיפֹה לִקְטֹת הַיּוֹם וְאָנָּה עֹשִׂיתִי יְהִי מִכִּירְךָ בָּרוּךְ וַתִּגַּד לְחֲמוּתָה אֵת אֲשֶׁר עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בְּעֹז" (רות, ב, יט)

"אשר עשיתי עמו" אשר עשה עמי לא נאמר, אלא אשר עשיתי עמו, מלמד שיותר מאשר בעל הבית עושה עם העני, עושה העני עם בעל הבית, לפיכך אמרה רות אשר עשיתי עמו, הרבה פעולות והרבה טובות עשיתי עמו בשביל שהאכילני פרוסה אחת" (תורה תמימה על רות רבא, ב)

פירוש התורה תמימה מבוסס על דברי הרמב"ם:

בא העני ושאל די מחסורו, [ואם] אין יד הנותן משגת? נותן לו כפי השגת ידו... ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר. (רמב"ם, הל' מתנות עניים ז, ה)

?

- ❖ האם עני תמיד נוכח כ'חלש'? מה מתואר במקורות למעלה?
- ❖ מדוע עני המתפרנס מן הצדקה חייב לתת צדקה בעצמו?!
- ❖ האם המקור הזה של הרמב"ם מאיר את המקור הקודם באור נוסף? מהו?

נעמי רות ובוועז

6. אמרה לה נעמי חמותה: "בתי" ... רות לא התנהגה עם נעמי כאילו היתה חמותה אלא כאילו היתה אמה והיא [רות] בתה, ולכן אמרה "בתי". כלומר כיון שעד עתה התנהגת עמי כאילו את בתי... ואם כך, ראוי הוא שאעשה כן גם אני - שאבקש לך מנוח עם היות שייטיב לך ולא לי" (אגרת שמואל על רות ג, א)

?

- ❖ מדוע קראה נעמי לרות: "בתי" לפי הפירוש?
- ❖ האם נעמי לוקחת אחריות כלשהי? האם זהו חסד? האם הכרת הטוב?

8. ... "רבי אליעזר אומר: בעז עשה את שלו, ורות עשתה את שלה, ונעמי עשתה את שלה, אומר הקדוש ברוך הוא, אף אני אעשה את שלי" (רות רבא, ז)

?

❖ כיצד אתם מבינים את המילים: "עשו את שלהם"?

9. "בועז עשה" מאחר שנעמי רות ובוועז נתכוונו לשם שמים ועשו כל מה שבידם לעשות. הושיעם הקב"ה למהר המצוה גם בכל מה שאין בידם לעשות" (יפה ענף על רות רבא, ז)

?

❖ כיצד מבין 'היפה ענף' את מילות המדרש: "בועז עשה את שלו"?
❖ למה גורמת לקיחת האחריות האישית לפי הפירוש?

10. כאשר רות מגיעה בלילה לגורן בו בועז ישן, היא אומרת לו: "ופרשת כנפך על אמתך כי גאל אתה" (רות, ג, ט)

?

❖ מה לדעתכם מבקשת כאן רות? (הגנה, חסד, צדקה?)

"ופרשת כנפך" - לשון נישואין, כמו "ואעבר עליך ואראך והנה עתה עת דדים ואפרש כנפי עליך ואכסה ערותך ואשבע לך ואבוא בבית אתך נאם ה' א-לוהים ותהיי לי" (יחזקאל, טז, ח) (רשב"ם על מגילת רות)

?

❖ אילו תובנות נוספות מעניק הפסוק מיחזקאל לבקשתה של רות?
❖ האם לאור הדמיון של שני הפסוקים ניתן להבין אחרת את הבקשה של רות?

11. "ואני אומר כי כיון שכל תכלית כוונת בועז היה על דבר רות ליקח אותה לו לאשה, אם יוכל, ולפי שיתפרסם הדבר של עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. כדי שיהיה הלכה רווחת בפי הכל מבלי פקפוק כלל, עשה אסיפות זקנים וקהל עמים, היושבים על המשפט ולא מפני דבר השדה כלל. כי ענין השדה הוא הטפל בכאן ואין ראוי לעשות מהעיקר טפל ומהטפל עיקר." (אגרת שמואל, רות, ד, ד)

?

❖ לאיזו מטרה אסף בועז את הזקנים והעם?
❖ לפי הפירוש, מתוך איזו תודעה פועל בועז כגואל?(פרטי, כללי)

12. "וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וְהַזְקֵנִים עֲדִים יִתֵּן ה' אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרָחֵל וְכִלְאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעָשָׂה חֵיל בְּאַפְרָתָה וְקָרָא שֵׁם בְּנֵית לָחֶם" (רות, ד, יא)

"הבאה אל ביתך" כלומר, כי היא באה מאליה. על דרך מה שעשו רחל ולאה. כי רחל יצאה לקראתו עם הצאן ולאה יצאה אל אם הדרך ואמרה לו אלי תבוא וגו'. ודקדק עם זה! כי לכן כתוב שתיהם במ"ם הנאמר על כינוי הזכרים, והכוונה לפי שעשו כמעשה אנשים, כי דרך האיש לחַזֵּר אחר האשה ואין דרך האשה לחַזֵּר אחר איש, לכן כתיב במ"ם" (אגרת שמואל על רות, ד, יא)

?

- ❖ במה דומה רות לשאר האמהות?
- ❖ מי אומרים: "הבאה אל ביתך" ומה המשמעות של זה?
- ❖ אילו תכונות מזהה הפרשן בהתנהגותה של רות?
- ❖ האם הוא פותח פתח להעצמה של נשים? באיזה מובן?

בלימוד זה, עמדנו על כמה נקודות מפנה במגילה, בהן הדמויות בחרו לנקוט ביוזמה או לפעול מתוך תודעת אחריות. רות נעמי ובוועז מציגים במעשיהם אצילות מוסרית, רגישות אנושית ובניית משפחה, מתוך מחויבות לערכים. סיום המגילה בהולדת דוד, היא התוצאה והברכה של בחירות ערכיות אלו.

רות / יצחק שלו

קול נְהִי תַמְרוּרִים מִנְּבִיאִים אַחֲרוֹנִים
 עוֹד נִשְׁמַע בְּרָמָה,
 עֲגוּמִים עוֹגְבֵי תְהִלִּים וְתִפִּי תִרֵי עֶשֶׂר - עֲמוּמִים.
 אֶף קוֹל תִּרְשׁ אִיּוֹב בְּגִרְדּוֹ מִנִּסָּר וְהוֹלֵךְ -
 וּלְפִתְעָה: דִּמָּמָה. נָעַם.
 אֵין מִטִּיף וּמוֹכִיחַ בְּשַׁעַר,
 אֵין זוֹעֵק מִעֲצָמַת מְכֹאֲבוֹ,
 רַק הָאִישׁ מְבָרֵךְ - "ה' עִמָּכֶם!"
 יְעוֹנִים - "יְבָרְכֶךָ ה'!"
 וּמִלֻּקְטִים אַחֲרֵי הַקּוֹצִיּוֹת
 וְטוֹבְלִים אֶת הַפֶּתַח
 וְצוֹבְטִים הַקְּלִי -
 אִם יִפֹּה הַמִּלֻּקֶּטֶת זֵינָה,
 וְעִשְׂתָּה כְּאִפְּהָ שְׁעוּרִים...

אֵין כֹּהֵן לְהַכּוֹת בְּכִיּוֹר
 וְנִבְיָא - לְהַכּוֹת בְּלִשׁוֹן,
 כִּי יִשָּׂר כָּל הָעָם הָעוֹבֵד,
 לֹא תִדָּד שְׁנַת אֶכָר בְּלִילוֹת
 בְּלִמִּי אִם תַּעֲרִירוֹ אִשָּׁה
 וְרִיחָה - רִיחַ קִיץ מִתּוֹק...
 וְרִיחַ קֶצֶר וּבִשְׁמַת הַשִּׂדְמָה...
 יוֹשְׁבֵי הַזְּקֵנִים וְגוֹאֵל הַגּוֹאֵל,
 אֱלוֹהֶ - נוֹתֵן הַרְיוֹן,
 הַשִּׁכְנוֹת - קוֹרְאוֹת שֵׁם לִילּוֹד.
 וְכִמוֹ אִישׁ לֹא עָנָה עוֹד בְּאַרְצָ, וְאִישׁ לֹא שָׁפַךְ דָּמִי אֲחִיו,
 וְקִין, אַחְזָב וְאִיּוֹב - לֹא הָיוּ מֵעוֹלָם.
 וְכִמוֹ נָח הַתִּנְּךְ הַגָּדוֹל מֵעַמֵּל נְבִיאִיו וּמִלְכָּיו
 וְאֵל שִׁדָּה הַלַּחֲמִי כִמוֹ יֶרֶד לְרֹאוֹת אֵיךְ יִקְצְרוֹן, וְאֵיךְ
 בְּעֵז מוֹלִיד אֶת עוֹבֵד, וְעוֹבֵד - אֶת יִשִּׁי, וְיִשִּׁי אֶת דָּוִד...